

LA TRISTA HISTÒRIA DE LA UNITAT LITRE (SEGONA PART)

Eugeni Vilalta López

El 1979, la Conferència General de Pesos i Mesures (CGPM) constata que «per tal d'evitar un risc de confusió entre la lletra l i la xifra 1, diversos països han adoptat el símbol L en comptes del símbol l per a la unitat litre» i decideix «a títol excepcional, adoptar els dos símbols, l i L, com a utilitzables per a la unitat litre», però «considerant, a més, que en el futur només s'hauria de conservar un dels dos símbols, convida el Comitè Internacional de Pesos i Mesures (CIPM) a seguir el desenvolupament dels usos i donar a la CGPM el seu parer sobre la possibilitat de suprimir-ne un dels dos».

La motivació del CIPM, 1978, era «que hi ha risc de confusió en els textos impresos i sobretot en els escrits a màquina; el risc no existeix en els textos manuscrits, i per això no es va considerar quan es va establir el sistema mètric». El CIPM reconeix que «als països on la població està habituada al sistema mètric, no hi ha problemes; però als països que estan adoptant el Sistema Internacional d'Unitats (SI) es percep el problema i que diversos d'aquests països han decidit admetre el símbol L», i reconeix també que «el nom litre no deriva d'un nom propi, que un símbol únic és desitjable, que el símbol l fa molt de temps que existeix en moltes reglamentacions i que no pot ser substituït ara per L». Això recull les propostes del Comitè Consultiu d'Unitats (CCU), també el 1978, i les del CCU el 1976, que no havien estat acceptades pel CIPM el 1976.

Per veure que aquesta terrible agressió a la nostra protagonista és immerescuda, però no immotivada, cal aportar context als documents del CIPM i del CGPM.

En primer lloc, sobre la confusió entre 1 i l. Cal tenir present el moment exacte de la presa de decisió. Perquè, com els mateixos textos indiquen, al segle XIX, quan les coses s'escriuen a mà (i a mà es continuen escrivint moltes coses), no hi ha possibilitat de confusió entre 1 i l (a primària de tots els països t'ensenyaven a fer bona lletra). Actualment, quan els textos que no s'escriuen a mà s'escriuen amb ordinador, cal ser ben maldestre quan es tria el tipus de lletra per a triar una que no distingeixi bé entre 1 i l. El problema, doncs, es troba en les màquines d'escriure? No ben bé, de fet, si s'observa el report del CCU del 1978, està escrit amb màquina d'escriure (mecanografia) i no hi ha cap problema per diferenciar la l de l'1. Encara que per a molts lectors parlar de màquines d'escriure els remunta a l'Edat de Pe-

dra, fins i tot l'Edat de Pedra té períodes. En l'època final de les màquines d'escriure, fins i tot les no elèctriques, disposaven de tecles per a la l i l'1, i els símbols eren prou diferents. Només si ens remuntem a les primeres màquines d'escriure, podem trobar un repertori reduït de tecles i haver d'escriure 1 i l amb la mateixa tecla (o fins i tot 0 en comptes de 0). Parlar de confusió entre l i 1, a finals dels setanta, no sembla raonable; només és possible si es fan servir màquines d'escriure molt antigues o mal dissenyades o si s'escriu molt malament a mà. I ara, amb ordinadors, encara és més injustificable. No és estrany l'afirmació que «als països on la població està habituada al sistema mètric no hi ha problemes».

D'on ve, doncs, el problema? La CGPM és un òrgan diplomàtic, en el sentit literal del terme, i parla de «diversos dels països que estan adoptant el SI». Si seguim el fil fins al CCU (1978), estem parlant d'Austràlia, els EUA i potser el Canadà. És cert que aquella era l'època de reforçament del SI al Canadà (1970), Austràlia (1971) i els Estats Units (1975), però la història posterior, que mostra que Austràlia ha completat la transició i que el Canadà no ho ha fet del tot per la proximitat del veí meridional, assenyala més aviat un país, que és l'únic esmentat en la reunió del 1976 del CCU: els Estats Units.

Però, perquè no va ser defensada la unitat litre? Dos motius, d'entrada:

- l'esperança, parcialment satisfeta, que el Sistema Internacional fos emprat a tots els països va fer que s'estigués disposat a facilitar les coses als països que estiguessin fent la transició, fins i tot si les peticions semblaven una mica estranyes,
- fet i fet, el litre no forma part del Sistema Internacional; es va desenvolupar juntament amb l'antic sistema mètric, es va mantenir, i ara manté una relació exacta amb la unitat del SI (però vegeu la [part 1](#) per comprovar que no sempre ha estat així), però igual que la tona, tot i que el seu ús està permès amb el SI, no en forma part.

Aquesta situació de dualitat d'ús s'ha mantingut fins a l'actualitat. El 1990, el CCU va decidir que no es podia, encara, triar entre un símbol i l'altre, i el CIPM va prendre'n nota. El 2001 i el 2003 el CCU va tornar a decidir mantenir la situació sense canvis, de manera que aquest futur «en

què només s'hauria de conservar un dels dos símbols» no és un futur previsible.

Però aquesta coexistència no acaba de ser pacífica. Mentre que els països que tradicionalment feien servir l respecten escrupolosament l'acord de permetre els dos símbols, als Estats Units el símbol l està sotmès a repressió. El text legal rellevant, *Federal Register* 28 de juliol de 1998, estableix que, encara que els dos símbols estan acceptats internacionalment, el símbol preferit als Estats Units és L, on *preferit* vol dir que no se'n fa servir cap altre als documents legals. Això també té conseqüències en d'altres països a través del caràcter extraterritorial en el comerç internacional de les reglamentacions d'un estat. Per exemple, la *Food and Drug Administration* (FDA) (CPG Sec.140.500, 1995) suggereix que les empreses que fan servir l o ml revisin les seves etiquetes per a incloure-hi L o mL quan es reimprimeixin. I tots sabem com és de convenient per a una empresa estrangera atendre els educats suggeriments

d'una autoritat reglamentària amb capacitat de permetre, o no, la comercialització dels seus productes.

Hi ha hagut veus en contra d'aquests mals usos i en defensa de la nostra bonica unitat. La més remarcable és la creació de Claude Émile Jean-Baptiste Litre (Margaux, 1716 - París, 1778), que justificaria l'ús de L, ja que, aleshores, la unitat derivaria del nom d'una persona. «Monsieur Litre», com és habitualment conegut, va ser creat al Canadà el 1978 i els detalls de la seva creació i la seva relació amb «Marco Giuseppe Litroni», també creat al Canadà, poden trobar-se a les pàgines <https://uwaterloo.ca/chem13-news-magazine/october-2018/feature/chem-13-news-most-memorable-hoax> i <https://uwaterloo.ca/chem13-news-magazine/october-2018/feature/claude-emile-jean-baptiste-litre>.

En els més de dos-cents anys des de la seva aparició el 1795, el litre ha passat per moltes vicissituds. Li desitgem un plàcid futur, però no l'hi podem garantir.